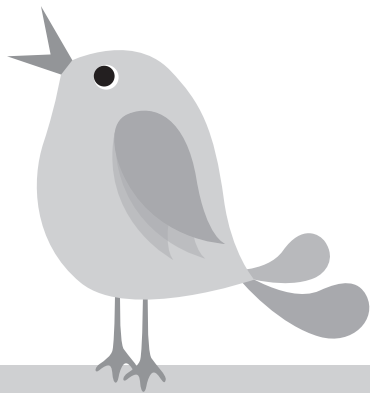

Bogdana Herman · Marko Pavliha

MALA ŠOLA RETORIKE II

LEXPERA®

GV
ZALOŽBA

Ljubljana 2020

Drugi izdaji na pot

Najboljši govorec ni tisti, ki samo (dobro) govori, temveč tisti, ki tako, kot govori, tudi misli in ki svoje zamisli v korist najširše skupnosti tudi udejanja. To je trden okvir holistične retorike – termin je bila razvila Bogdana v zadnjih desetletjih predavanj, vaj, delavnic in individualnega dela – ki bo imela v prihodnjem razvoju demokracije zelo pomembno vlogo. Tisti, ki tudi misli tako, kot pove, in ki ne sporoča samo z besedami, ampak tudi z vsem svojim bitjem in žitjem, je gotovo najbolj prepričljiv. Seveda pa je prav zato toliko bolj pomembna etična podstat javno izrečenih besed o pravicah in odgovornostih večine in manjšin, o pravičnosti, resnici, preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

Prepričana sva, da se bo odgovornost za javno besedo z znanjem večin holistične retorike in komuniciranja še povečevala. Ko bomo bolj kot doslej poslušali, kar nam imajo povedati drugi ljudje, ko bomo čutili večjo potrebo po utemeljevanju lastnih stališč, kar bo – upajmo in verjemimo – pogosteje nadomestilo argument moči, ko bomo samozavestneje in hkrati samokritično opazovali svojo lastno vlogo na tem svetu, se bo kvaliteta družbenega življenja še povečala. A argumentiranje je večšina, poslušanje prav tako, postavljanje vprašanj tudi in sprejemljivo pariranje nizkim udarcem tudi, če naj naštejeva samo nekatere izmed tem, ki se jih dotikava v knjigi.

Prva izdaja knjige *Mala šola retorike* (GV Založba, 2011) je vsebovala vsebinsko in podatkovno dopolnjeno zbirko člankov, ki sva jih bila pisala za Pravno prakso v letih 2010 in 2011. Tedaj sva si želela in najino upanje še naprej tli, da bi vsaka bralka, vsak bralec preizkusil čim več nasvetov in si odgovoril na čim več vprašanj, ki ji ali mu jih zastavljava, da bi naredil čim več priporočenih vaj in si z optimistično samorefleksijo, torej tudi s kančkom humorja na račun kakšne svoje nerodnosti v komuniciranju ali javnem nastopanju – tako sva storila tudi midva – omogočil širši in svobodnejši prostor za prepričljivo sooblikovanje prihodnosti svoje ožje ali širše skupnosti.

Drugo izdajo sva razdelila na dva dela: v prvem sva bolj ali manj ohranila prvotno besedilo z nekaterimi spremembami in dopolnitvami, drugi del pa je nov, a se vsebinsko navezuje na prvega. O nekaterih stališčih in pojavih imava različna mnenja, kot sva si jih pač izoblikovala skozi svojo življenjsko pot, toda vseeno se nisva odločila, da bi se »podpisala« vsak pod svoj esej oziroma poglavje v knjigi. Najlepše pri najini skupni ustvarjalnosti namreč je, da se ceniva in znava sodelovati, kar morda lahko služi za zgled, ali če uporabiva slogan nesojene evropske ustave, bodimo združeni v različnosti.

Verjameva, da marsikateri uslužbenec na področju katere izmed treh vej oblasti, pa znanosti, šolstva, zdravstva ... komunicira slabo zaradi nepoznavanja in slabšega obvladovanja komunikacijskih veščin, ne pa zaradi človeške, poklicne ali hierarhične indolence. Ne, prejšnji stavek ni dvoumen: govori o tem, zakaj kdo pisno ali ustno komunicira slabše, kot bi lahko, ne pa o tem, koliko je takih.

Če se boste odločili za izpopolnjevanje v govorništvu in komuniciranju, morda spodbujeni prav s to knjigo, vam bo vsak

nov trden korak prinašal novo osebno zadovoljstvo. S tem pa bodo pridobili tudi vaši bližnji, vaši sodelavci, javnost ...

Iskrena hvala zasl. prof. dr. Janezu Kranjcu za dolgoletno zaupanje, podporo, predgovor k obema izdajama te knjige in za vse, kar naju je naučil. Malo je takšnih vrhunskih pravnih strokovnjakov, pedagogov, svetovljanov in humanistov.

Iskrena hvala vam, spoštovana bralka, spoštovani bralec, za vašo odgovorno in prepričljivo javno besedo.

Avtorja

V Ljubljani in Novi vasi nad Dragonjo, septembra 2020

Predgovor

Besede so verjetno najfinejše in hkrati najmočnejše človekovo orodje. Omogočajo nam komuniciranje, izmenjavo misli in informacij, z njimi izražamo svoja čustva, delamo načrte itd. Brez njih ne bi bilo človeške družbe in predvsem v njej ne bi bilo mogoče mirno sožitje.

Izrazna možnost besed je neizmerna. Z njimi lahko poimenujemo predmete, posredujemo informacije ter ubesedimo najbolj vzvišena in najlepša občutja, spoznanja in dosežke človeškega duha. Moč besed pa je kot moč vode. Lahko je podobna prijetnemu žuborenju potočka, lahko pa bobnenju hudournika, ki lomi vse pred seboj. Kakšna bo, je delno odvisno od misli, ki jih narekujejo, delno pa od govorniških zmožnosti in znanja tistega, ki besede izreka ali zapiše.

Vsi poznamo zgodbo o vezirjevi hčerki Šeherezadi, ki si z močjo svojih besed podaljšuje življenje. Njen mož sultan Šahrijar se je zaradi ženske nezvestobe zaklel, da bo dal vsako ženo po poročni noči usmrtiti. Šeherezadi prizanaša, ker hoče slišati konec zgodbe, ki ji je v teku noči ni uspelo povedati do konca. Pripovedovanje se vleče tisoč in eno noč. Sultan, ki ga čar Šeherezadinih besed omehča, pozabi na svojo obljubo. Žene ne da usmrtiti, temveč z njo srečno živi do konca svojih dni.

Zmožnost oblikovanja besed je ena temeljnih kulturnih veščin. Brez nje si je težko zamisliti življenje v družbi. Vloga besed pa se ne izčrpa z običajnim poimenovanjem in komuniciranjem, temveč sega dlje in globlje. Predvsem imajo besede zmožnost prepričevanja in vplivanja. Bolj ko nekdo obvlada večino govorjenja, bolj bo prepričljiv in večji bo njegov vpliv na druge.

Beseda, če je prav postavljena in povedana, lahko očara, razveseli in navduši. Kot vsaka stvar na svetu pa ima moč besed tudi svojo senčno plat. Podobno kot misel je lahko vir navdušenja, topline in olajšanja, lahko pa človeka pahne v obup, ga razjezi in v njem prebudi ali spodbudi najbolj temna in rušilna čustva. Pregovor »Jezik pomori jih več kakor kuga, glad in meč« ni brez podlage.

Kako doseči, da bodo besede služile dobremu in da bo čim manj takih, ki bodo sejale sovraštvo, zavist in razdor? Čeprav vemo, da je mogoče na eleganten način povedati tudi nelepe stvari, gresta vsebina in oblika v resnici z roko v roki. Besede so izraz misli. Lepe besede, ki izražajo grde misli, ne morejo zveneti prepričljivo. V njih brez težav opazimo, da niso pristne. Zato je nerodno, morda robato izrečena žlahtna misel še vedno lepa, čeprav obžalujemo, da avtor svojih misli ni znal ubesediti prikupneje.

Da bi bilo takih zadreg čim manj, se je že v antiki izoblikovala retorika kot posebna »veščina dobrega govorjenja«. Njen namen pa ni bil samo urjenje in izpopolnjevanje oblike, tj. lepega in stilno pravilnega govorjenja, marveč tudi vzgoja mišljenja, ki bo navdihovalo »dobro govorjenje«, tako da bodo elegantno povedane besede izraz lepih in plemenitih misli. Vzgoja govornika je bila zato celovita. Zajemala je vsebino in obliko, misel in besedo. Skrb dobrega govornika ni veljala le lepoti in pravilnosti jezikov-

nega izraza, temveč tudi osebnemu značaju, vrednotam in idealom, za udejanjanje katerih bi si morali po splošnem prepričanju vsi prizadevati.

Že od nekdaj vemo, da lahko biološko naravo človeka nadgradimo z vzgojo ter vcepljanjem kulturnih in etičnih vrednot. Vzgoja je, kot bi na trda in groba tla našega darvinističnega, biološkega bitja nanašali rodovitni humus. Samo če bo plast prsti dovolj globoka in rahla, bodo iz nje lahko zrastle zdrave in lepe rastline, ki bodo dajale koristne plodove. Eno od meril, ki nam pove, kako daleč je naša ledina obdelana, je tudi način oziroma kultura našega izražanja. Kultura govorjenja in pisanja je izraz splošne kulture.

To poudarja tudi znameniti rimski govornik Mark Fabij Kvintilijan (okr. 35–okr. 100), katerega *Šola govorništva* imamo od leta 2015 tudi v sijajnem slovenskem prevodu profesorja Matjaža Babiča.* Kvintilijan v predgovoru k prvi knjigi svojega dela pravi: »Vzgajamo tistega popolnega govornika, ki je lahko samo dober človek, zato od njega ne zahtevamo samo izredne govorniške zmožnosti, ampak tudi vse duševne vrline. ... O pravičnosti, pogumu, zmernosti in podobnih vrlinah je treba razpravljati tako pogosto, da skoraj ni moč najti zadeve, v kateri se ne bi srečali s katerim izmed teh vprašanj. Vse to je treba razviti v okviru odkrivanja snovi in ubeseditve. ... Govornik naj bo torej tak, da si bo zaslužil naziv modreca: naj ne bo popoln samo po značaju (to po mojem mnenju – čeprav nekateri menijo drugače – ni dovolj), ampak tudi v znanju in v vseh sposobnostih za javno nastopanje.«

* Mark Fabij Kvintilijan, *Šola govorništva*. Prevedel Matjaž Babič. Izdala in založila Šola retorike Zupančič & Zupančič, Ljubljana 2015. Iz te knjige sta vzeta tudi oba gornja navedka.

V nadaljevanju Kvintilijan pravi: »Vendar pa naj že na začetku poudarim, ne nauki ne večina ne zaležejo, če ne priskoči na pomoč narava. Če kdo ni nadarjen, mu bo tale knjiga pomagala ravno toliko, kolikor pomaga knjiga o poljedelstvu nerodovitni zemlji. Koristijo pa tudi druge lastnosti, ki so prirojene: glas, trepežna pljuča, zdravje, vzdržljivost in privlačnost. Če je pri kom teh lastnosti manj, jih je kljub temu mogoče razviti z načrtnim delom ... Po drugi strani pa tudi vse te prirojene lastnosti same po sebi ne prinesejo nič, če ni zraven izkušenega učitelja, če ni vztrajnega učenja in nenehne, temeljite vaje v pisanju in govorjenju.«

Kot vsaka večina je torej tudi govorništvo rezultat naravnih danosti in osebnega truda, ki poteka pod vodstvom učitelja. Učitelj lahko poučuje neposredno, pa tudi posredno. Tak posredni učitelj je tudi priročnik *Mala šola retorike II*, ki sta ga pripravila avtorja Bogdana Herman in Marko Pavliha. V njej najdemo številne zanimive in koristne napotke, ki nam lahko pomagajo odpraviti napake v našem izražanju in izpopolniti govorniške veščine.

Ko jo vzamemo v roke, se moramo zavedati, da knjiga ne učinkuje sama od sebe. Branje je šele začetek. Slediti mu morajo vaje, opazovanje ter vztrajno in kritično poglobljanje znanja. Čeprav napotki, ki jih daje knjiga, morda delujejo na prvi pogled tehnično, bomo ob poglobljenem branju opazili, da skušata avtorja poleg veščin lepega izražanja posredovati tudi tiste vrednote, ki bodo spodbudile zlahtne misli in lepim besedam vdihnile prepričljivost in pristnost.

dr. Janez Kranjc

Kazalo

PRVI DEL

Prolog: da ali ne za retoriko?	17
Holistična retorika, etos, patos in logos	20
Znanja, vrline in veščine	24
Formalni in neformalni govor	28
Vaše komunikacijske kompetence	31
Multikulturalnost in retorika ali kako razumeti in se prilagajati (Markova izkušnja)	34
Retorika v vašem poklicu? (Bogdanina izkušnja)	37
Rdeča nit (strukturiranje vsebine napisanega govora)	40
Strokovnjak ali nastopač?	43
Mimika	46
Gestika	49
Drža, stoja in gibanje	52
Ne znam dihati?	55
Kaj se skriva za politično retoriko?	58
Retorične veščine in medosebni odnosi	62
Empatija in simpatija	65
Vse pozabim!	68
Ali govornik sploh kaj misli?	72
Čustva v pravniški retoriki	76
Imate (dober) slog?	79
Ali je torej stil pomemben?	82

Zakaj (ni)smo prepričljivi?	85	
Samovzgoja	88	
Veliki govorniki sveta	91	
Pisno in ustno	94	
Je zakon lahko zanimiv za branje?	97	
Tega ne razumem	101	
Zavestna komunikacija	104	
Retorični modeli in obrazci	107	
Bonton v govorništvu	110	
Pravopis in kultura pravnega izražanja	114	
Po poteh slovenskega (u)pravnega izražaja	117	
Pri temu dejstvu (oziroma o slovnici)	121	
Osebnostno dostojanstvo govornika	124	
Konstruktivno in destruktivno	127	
Je cinizem humor?	130	
Učimo se vse življenje	134	
Slonokoščeni stolpi retorike	137	
Govornikova samopodoba	140	
Za zaključek prvega dela naše male šole retorike		143

DRUGI DEL

Doživljajsko prenašanje sporočil	149	
Kako na nas vplivajo politiki in obratno	157	
Kako pridobiti prijatelje: Dale Carnegie	165	
<i>Vabi-sabi</i> ali nauk o optimalni popolnosti	173	
Laže, krade, bolhe je ...	181	
Epilog: o stopnjevanju nespodobnega komuniciranja		185
Literatura	199	
O avtorici in avtorju	203	
Stvarno kazalo	207	